।।सृष्टिसंदेश।।

डॉ. सुहास पेठे

।। श्री ।।

सृष्टिसंदेश

(जीवनाला विधायक दिशा देणारे २७ अभंग सृष्टीच्या आरतीसह)

डॉ. सुहास पेठे
एम्.ए., पीएच्.डी. (तत्त्वज्ञान)

* सृष्टिसंदेश *

पुस्तकरूपाने प्रकाशित आवृत्ती तिसरी : सप्टेंबर २०१४
डिजिटल आवृत्ती : डिसेंबर २०२१

© डॉ. सुहास पेठे , सातारा, महाराष्ट्र

डॉ. सुहास पेठे यांच्या अन्य साहित्यासाठी पहा :

वेबसाईट : www.pethekaka.com
युट्यूब चॅनेल : Shri Pethe Kaka
अँड्रॉईड ॲप : SadhanNandadeep (साधननंदादीप)

प्रास्ताविक

हे संदेश काव्यमय वाटले तरी ते कविता नव्हेत. आजच्या माणसाच्या निकृष्ट जीवनमानाला त्याची असंवेदनशील व स्वार्थी मनोवस्था कारणीभूत आहे. यावर उपाय म्हणून, तो ज्या सृष्टीचा एक उत्कृष्ट घटक आहे, तिला मार्गदर्शनासाठी प्रार्थना केल्यावर, तिच्याशी तादात्म्य झाल्यावर, तिच्याकडून प्राप्त झालेले हे संदेश आहेत. त्यात सृष्टिव्यवहाराचे आत्मीय निरीक्षण आहे.

या संदेशातल्या पहिल्या चार ओळींमध्ये सृष्टीने स्वत:ची जडणघडण, तिचे जगण्याचे उच्चतर तत्त्व व आचरणाची पद्धत सांगितलेली आहे. तर शेवटच्या दोन ओळींमध्ये त्याच बाबतीत माणसाची जगण्याची पद्धत व त्याबद्दल त्याला असलेला संदेश आलेला आहे. सृष्टीचा व्यवहार सहज समोर येण्यासारखा असल्याने संदेशाच्या प्रास्ताविकात प्राधान्याने माणसाच्या आजच्या व्यवहाराचे विवरण केलेले आहे. सृष्टीत मनाचा व्यापार नसल्याने किंवा ती सचेतन नसल्याने आदर्श वागू शकते असे म्हणणे म्हणजे सृष्टीची सूक्ष्मता न कळण्याचे व निदान आपली शिकण्याची तयारी नसल्याचेच लक्षण ठरेल. कारण गुरूंचे गुरू झालेल्या श्री दत्तगुरूंच्या चोवीस गुरूंपैकी वीस गुरू हे

मनुष्येतर सृष्टीचे घटक आहेत हे लक्षात घेण्यासारखे आहे. यातून सृष्टीची शिकवण्याची क्षमता व शिकणाऱ्याची शिकण्याची क्षमता – नम्रता व थोरवी – हे बोधप्रद आहे.

सृष्टी इतकी समृद्ध आहे की माणसासारखी अपूर्व निर्मिती हा तिचा एक घटक आहे. त्याच्याकडून सृष्टीच्याही कर्त्याचा शोध घेणे व त्याचे भान राखणे अपेक्षित आहे. त्याने सृष्टीकडून शिकावे इतकेच नव्हे तर नि:स्वार्थीपणे, कृतज्ञतेने तिची योग्य काळजी घ्यावी हेही उचित आहे. असे असतानाही माणसाच्या अपरिमित स्वार्थाच्या व बेसावध जगण्याने, कर्त्याचा शोध व भान तर राहोच, पण सृष्टीचेच विघटन आरंभले आहे. तसेच दुसऱ्या बाजूने तो स्वत:ही दु:खमय जीवनाकडे वाटचाल करीत आहे.

असे असले तरीही या माणसाकडेच हा सारा चुकत चाललेला प्रवास व तोल सावरण्याचे सामर्थ्य आहे, यावरच्या प्रगाढ श्रद्धेने हे संदेश व्यक्त होत आहेत. अवघ्या निसर्गाचा आणि त्यातून वेचलेले हे संदेश जिज्ञासूंपर्यंत पोचवण्यासाठी मदत करणाऱ्या सर्वांचा मी मन:पूर्वक ऋणी आहे.

– सुहास पेठे

एम्.ए., पीएच्.डी. (तत्त्वज्ञान)

• अनुक्रम •

१. तळमळीचे शब्द	.....	९
२. जरा ताडून पहा	.....	११
३. आनंद का नाही ?	.....	१३
४. द्वेषाशिवाय जगा	.....	१५
५. अर्पण करण्याजोगे काय ?	.....	१७
६. अतिसंचयाने दु:ख होते	.....	१९
७. नदीकाठी कोरडा	.....	२१
८. जगून जगवा	.....	२३

९. ठायीच स्वधर्म २५
१०. निरपेक्ष कर्तव्य २७
११. फलत्याग २९
१२. दुसऱ्यांसाठी कर्मे किती ? ३१
१३. आनंद जवळ आहे ३३
१४. ना प्रौढी ना प्रचार ३५
१५. परिपक्वता ३७
१६. सृष्टिचक्राचे मर्म ३९
१७. उत्कृष्टतेचा ध्यास ४१
१८. देव होई ४३

१९. शोधूनि पाहे ४५
२०. नवजीवनाची उमेद ४७
२१. सर्व जोडलेले ४९
२२. अंतर, कर्तव्य व गती ५१
२३. वैविध्य आणि नवता ५३
२४. संवाद व आनंद ५५
२५. रोजची जपणूक ५७
२६. कृत्रिम आनंद नको ५९
२७. नम्र आस ६१
- सृष्टीची आरती ६२

* १ *

माणसाचे आजचे जीवन भौतिकदृष्ट्या समृद्धीकडे चाललेले दिसते. तरीही माणूस आतून अत्यंत स्वार्थी, विघातक स्पर्धाशील, सर्वांचा स्वत:च्या सुखासाठी वापर करणारा – अशा प्रवृत्तींनी भरलेला आहे. त्यामुळे तो आतून आनंदात नाही. तसेच बाहेरच्या जगातही असंतोष, दिखाऊपणा, प्रौढी, पोकळ डौल – अशा अनेक अस्वास्थ्यकारक गोष्टींचा सुकाळ आढळून येईल. म्हणून सृष्टीमाय हा सारा व्यक्तिगत व सामूहिक पातळीवरचा प्रत्यक्ष व संभाव्य विध्वंस पाहून विषादाने हे तळमळीचे शब्द उच्चारीत आहे.

१ * तळमळीचे शब्द

माझ्यातले नवल हे, रे माणसा तू ।
श्रेष्ठत्व थोर तव हे नाहीच किंतू ।।
बुद्धीविवेक किति हे स्थलकालभान ।
कर्ता खरा तुज कळे तो देव कोण ।।

विध्वंस दु:ख तरिही किति जीवनात ।
वाटे विषाद म्हणुनी हे शब्द येत ! ।।धृ।।

* २ *

माणूस आज समृद्धीच्या तथाकथित कल्पनांमागे व मृगजळामागे पळतो आहे. परकीय जगतातल्या देखाव्यांनी भुलला आहे. स्वत:ची सारी बुद्धीशक्ती अपार पैसा व वस्तू गोळा करण्यात लावून त्यांच्या ढिगाऱ्यांना स्वत:ची समृद्धी व कर्तृत्व समजतो आहे. या साऱ्याचा त्याला नकळत मोठा अहंकारही आहे. म्हणून सृष्टीकडे जाऊन खरी समृद्धी शिकण्याची त्याची नम्र वृत्ती संपली आहे. अशा वेळी आपल्या तथाकथित कर्तृत्वाचा पट सृष्टीच्या विस्तृत, विलक्षण व अनाकलनीय विस्तारापुढे जरा मांडून पाहिला तर आपल्या छोट्या, पाचपन्नास वर्षांच्या आयुष्याचे ते कर्तृत्व, त्याचे कौतुक व अहंकार नक्की उतरेल. तसेच खरी समृद्धी कोणती व ती कशी मिळवावी हे शिकण्याची मनाची तयारी होऊ शकेल.

२ ❊ जरा ताडून पहा

कोठे कधी मम कसा आरंभ झाला ।
विस्तार कोठवरि हा आहे पसरला ।।१।।
लागेल अंत कधि ना गवसेल माप ।
तू पाहशील जरि हे माझे स्वरूप ।।२।।

तू जातशी बुडुनिया तव कौतुकात ।
पाही किती उरत ते या आरशात ।।३।।

* ३ *

आपण स्वत:च्या प्रगतीचा कितीही भ्रम बाळगला तरी आपल्या अंतर्यामी असलेली असुरक्षितता, भय, अनिश्चितता, अविश्वास, निष्प्रेम जीवन यांची कल्पना, ज्याची त्याला असते. आपल्या जगण्यातला निखळ आनंद लोपला आहे, हेही त्याला ठाऊक असते. यावरचा प्राथमिक उपाय म्हणजे मुख्यत: नि:स्वार्थ सेवा करणे हा आहे. सृष्टीत सतत अशी नि:स्वार्थ सेवा सुरू आहे. तिची चार सूत्रे आहेत – प्रत्येकाला देवस्वरूप मानणे, निरपेक्षता ठेवणे, सदैव प्रेमाने वागणे व सेवेत सातत्य ठेवणे. अशा पद्धतीने सृष्टी सदैव सेवा करते म्हणून ती तर आनंदित असतेच पण तिचे साधे सान्निध्यही माणसाला आनंदित, हलके करते.

३ * आनंद का नाही ?

कोठेहि जीव असु दे मी देव मानी ।
तो पर्वतावरि असो वा माळरानी ।।१।।
नसता मला कुठुनही मिळणार काही ।
प्रेमे तयास नित मी जगवीत राही ।।२।।

स्वार्थास जपत जगण्या तव जन्म जाई ।
सेवा नसे म्हणुनि रे आनंद नाही ! ।।३।।

* ४ *

सृष्टीतही कमीअधिक, उंचसखल, तरतम, स्थूलसूक्ष्म – असे सारे प्रकार आहेत. माणसातही तसे नैसर्गिकरित्या, संस्कारांमुळे, स्वभावठेवणींमुळे – असे प्रकार आहेत. पण सृष्टीतले पर्वत, टेकड्या, दऱ्याखोरी, वैराण माळ, सुपीक जमिनी – सारेच वेगवेगळे असूनही एकमेकांशी सुसंवादाने, संघर्षाविनाच नव्हे तर प्रेमाने राहातात. त्यांच्यात द्वेष, मत्सर, असूया, अकारण स्पर्धा – असले नकारात्मक भाव नाहीत. त्यातून माणूस काही शिकला तर द्वेषासारखे हानिकारक भाव, त्यापोटी होणाऱ्या व्यक्तिगत, सामाजिक अनिष्ट कृती व त्यांचे दुष्परिणाम टळू शकतील. फक्त त्यासाठी सृष्टीच्या या वेगवेगळ्या घटकांकडे मनापासून पाहिले पाहिजे व त्यांचा अभ्यास केला पाहिजे.

४ ❊ द्वेषाशिवाय जगा

माझ्यात पर्वत किती त्या टेकड्याही ।
मैलोगणीक जमिनी खोरी दऱ्याही ।।१।।
ते तोलताल मिळुनी सांभाळतात ।
माझे स्वरूप सगळे प्रेमे राहात ।।२।।

तैसे कमी अधिक वा तुमच्यांत असते ।
द्वेषाशिवाय जगणे का शक्य नसते ? ।।३।।

* ५ *

माणसाची कर्मे तर जन्मापासून मृत्यूपर्यंत अखंड चाललेली आहेत. ज्याने ही कर्मे करण्याची सारी क्षमता दिली आहे त्याची जाणीव ठेवून त्याला त्यांतली काही कर्मे अर्पण करणे, हे माणसाचे आद्य कर्तव्य आहे. साऱ्या क्षमतांचा देव हा दाता आहे. माणूस हा दाता देव कोणत्याही स्वरूपात मानो – सगुणनिर्गुण देव, निसर्ग, माणसामाणसातला देव, पशुपक्षी–झाडपेड–दगडमाती यांतला देव इत्यादी – असा त्याचा कुठलाही देव असला तरी त्याला कृतज्ञतेने, मनापासून द्यावी अशी किती कर्मे माणूस त्याच्या एवढ्या हजारो कर्मांत करतो व प्रत्यक्ष देतो, हा प्रश्न अस्वस्थ करणारा आहे. त्याच वेळी हेही लक्षात घेण्यासारखे आहे की, सृष्टीत मात्र हे कर्मे करण्याचे व अर्पण करण्याचे काम सतत सुरू आहे.

५ ❊ अर्पण करण्याजोगे काय ?

ज्याने मला घडविले नाना रुपात ।
त्याच्यात ये जड तसे चैतन्य येत ।।१।।
चैतन्यवर्ग करितो स्थूलास माया ।
माझी फुले उमलती देवास द्याया ! ।।२।।

हा स्थूल देह धरूनी करितोसि कर्मे ।
देण्यास योग्य किति रे देवास प्रेमे ? ।।३।।

* ६ *

मनुष्याला जगायला काही प्रमाणात तरी वस्तू–घरे–पैसा असा अनेक प्रकारे संचय करावा लागतो. तो गरजेचा असतो पण तो गरजेबाहेर कधी घडतो ते कळत नाही. मग मात्र अशा अतिरिक्त संचयाचा आधार वाटायला लागतो आणि अधिकाधिक संचय करावा, अशी नकळत वृत्ती होते. त्यातच त्यासाठी भलेबुरे कुठलेही मार्ग अवलंबणे, हेही योग्य वाटू लागते. परिणामी एकीकडे शोषण आणि दुसरीकडे तुटवडा व त्यापोटी क्षोभ निर्माण होतात. शिवाय माणसाचे खरे पोषण करणाऱ्या सृष्टिकर्त्याचे विस्मरण होते ते वेगळेच. म्हणून संचयातली मर्यादा वेळीच ओळखली तर रास्त संचय व अतिरिक्ताचे दान साधता येईल. तसेच अतिरिक्त संचयाने निर्माण होणाऱ्या अपप्रवृत्तीही टाळता येतील.

६ * अतिसंचयाने दु:ख होते

झाडांस वाढ करण्या दे ऊन वारा ।
माळावरीहि झरती मम प्रेमधारा ।।१।।
मी भूक देत, तरिही अन्नाहि देत ।
ज्याला तहान दिधली, जल त्यास देत ! ।।२।।

तुम्ही कशास भुलता अतिसंचयास ।
करता अकारण तुम्ही दु:खी स्वत:स ? ।।३।।

* ७ *

प्रत्येक मनुष्याच्या अंगी कुठले ना कुठले श्रेष्ठत्व–बुद्धी, सौंदर्य, शारीरिक बळ, सेवावृत्ती, स्मरणशक्ती, वक्तृत्व, गायन इत्यादी असते. ते जाणणारे मात्र त्याचा अहंकार बाळगतात व नुसतेच त्याचे लाभ उठवतात. यात अर्थातच मनुष्याचे श्रेष्ठत्व नाही. अंगच्या गुणांमुळे येणाऱ्या अहंकाराचा त्याग करून त्या गुणांचा किंवा श्रेष्ठत्वाचा लाभ इतरांना देण्यासाठी नदीसारखे प्रवाहीपणे जीवन जगणे आणि अंती त्या विश्वात्मक, ईश्वररूप सागराला मिळणे हे खरे मनुष्यत्व आहे. पण त्यासाठी स्वत:च्या क्षमतांची ओळख, त्यानुसार ध्येयाची निश्चिती, आवश्यक कृती, त्याला त्यागाची व सहनशीलतेची जोड, ध्येयप्राप्तीसाठी सातत्याने आच – तळमळ हे असावे लागते. हे सारे नदीकडून शिकता येते.

७ ❊ नदीकाठी कोरडा

जन्मून पर्वतशिरी मम श्रेष्ठ स्थानी ।
निघते नदी स्वकुळ अन् घर ते त्यजोनी ।।१।।
साही विरोध, श्रम परि, दे जीवनास ।
नि:स्वार्थ जगुन मिळते ती सागरास ।।२।।

ना त्याग, ना कृति नसे, ना ध्येय, आच ।
काठी जगून मनुजा का कोरडाच ? ।।३।।

* ८ *

जगात समृद्धी नाही असे नाही. पैसा, नैसर्गिक साधनसंपत्ती, बौद्धिक–शारीरिक संपदा सर्वकाही आहे. फक्त ते काही ठिकाणी केंद्रित झाले आहे. त्यामुळे काही ठिकाणी समृद्धीचा ढीग, उधळमाधळ, अतिरेक आहे तर, इतर अनेक ठिकाणी विपन्नता, दारिद्र्य, अभाव, दुर्भिक्ष व त्यामुळेच दु:ख हे आढळतात. ज्याच्याकडे हे साठले आहे – चालून आलेले असो, उपजत असो, कष्टार्जित असो कसेही असो, त्याने ते स्वत:साठी वापरल्यावर तरी दुसऱ्यास पोचवले, सामाजिक जाणिवेने दिले तरच ही परिस्थिती पालटून, सर्वांना सुखाची होऊ शकते. त्यासाठी स्वत: पाणी जमवून जगणाऱ्या पण ते परिश्रमपूर्वक शेंड्यापर्यंत पोचवून त्यालाही जगवणाऱ्या व तरीही अज्ञात राहणाऱ्या झाडाच्या मुळाकडून शिकावे.

८ ❊ जगून जगवा

पाणी मुळे टिपुन ते खोडास देती ।
शेंड्यास पान तरि ते जल तेथ नेती ।।१।।
निर्लोभ मूळ किति ते नयना न दिसते ।
सृष्टी जगून जगवी आनंद देते ।।२।।

समृद्ध माणुस तरी दुसऱ्या न देई ।
लोभी, विपन्न अवघे दु:खात नेई ।।३।।

* ९ *

अनेक माणसांना जग सुधारण्याची मोठी हौस असते. ते स्वत: काही वेळा सुधारलेले, सद्‌गुणी असतात. असे असले तरी या हौसेने मात्र नुकसान होऊ शकते. त्यात बरेच लोक स्वत:चे दोष व अवगुण तसेच असताना इतरांना सुधारायला जातात, जगाचे भले करायला जातात – त्यातले नुकसान तर उघडच आहे. अशाच लोकांची संख्या जास्त दिसते. अशा लोकांना त्यातली स्वत:ची चूकही न कळल्याने जगाला मदत केल्याबद्दलचा अभिमानही अशांना वाटतो. या बाबतीत स्वत:च्या जागी राहून, स्वधर्म पाळून कार्य करणारे, फळेफुलेसावली देणारे वृक्ष, स्वत:चा मार्ग न सोडता जगाला जगवणाऱ्या नद्या आणि सूर्य – असे निसर्गाचे अनेक घटक आपल्याला बरेच काही शिकवू शकतात.

९ ❊ ठायीच स्वधर्म

एका स्थळी असुन जे कर्तव्यदक्ष ।
छाया फळे सुमनही देतात वृक्ष ।।१।।
चाले स्वमार्ग तरिही नदि देत सारे ।
तो सूर्य जीव जगवी आहे तिथुन रे ।।२।।

का हिंडतोस जगती करण्या भल्याचे ? ।
ठायी स्वधर्म जगता हित हो जगाचे ! ।।३।।

* १० *

माणसाच्या वाट्याला काही स्वभावगुण – त्रुटी – प्रकार जन्मत:च येतात. तशीच काही विशिष्ट परिस्थितीही जन्मत:च त्याच्या वाट्याला येते. सृष्टीतही भगवंत किती तरी प्रकारची बीजे टाकीत असतो. पण सृष्टी ज्याचे ते बीज आहे त्याचा त्याचा वृक्ष, फूल किंवा फळ म्हणून जो विकास करणे शक्य आहे तो ती करीत असते. तिची ना बीजाबद्दल तक्रार, ना विकासात कसूर. माणसालाही हे लक्षात घेऊन त्याच्या वाट्याला आलेल्या आंतरिक गुणांचे व बाह्य परिस्थितीचे उत्तमात उत्तम चीज करणे शक्य आहे. त्यामुळे एकीकडे परिस्थितीबद्दलच्या तक्रारी राहात नाहीत आणि दुसरीकडे कर्तव्यपूर्तीने सृष्टीसारखा तो आनंदितही राहू शकेल.

१० ❊ निरपेक्ष कर्तव्य

बीजे कुठून कसली देवोत देव ।
सांभाळ वाढ करिते ओतून जीव ।।१।।
जे जे जरूर पडते ते दे जिवास ।
येवोत पुष्प फळ वा काटे तयास ! ।।२।।

जे कार्य, माणुस, स्थिती वाट्यास येते ।
ती जाणुनी करित जा कर्तव्य ते ते ।।३।।

* ११ *

प्रत्येक गोष्टीच्या परिपक्वतेसाठी खूप कष्ट पडतात. ते एखाद्या गुणाबद्दल असेल, एखादे ध्येय गाठण्याबद्दल असेल. पण एकदा ही परिपक्वता गाठली की, त्या कर्तृत्वाला फळ येऊन ते पूर्ण होते. अशा वेळी अनेकांना त्यासाठी घेतलेल्या कष्टांच्या जाणिवेमुळे ते फळ सोडवत नाही. तसेच ते फळ गाठल्याचा अभिमानही सोडवत नाही. यामुळे त्यांना व इतर संबंधित माणसांनाही संघर्ष, त्रास, दु:ख भोगावे लागते. अशा बाबतीत फळांफुलांवर अपार कष्ट घेऊन ती परिपक्व होताच सृष्टी मात्र ती दुसऱ्याला अर्पण करते, कुणी न नेल्यास निदान त्यांचा सहजतेने त्याग करते, हे अवश्य पहावे. हे केल्याने ती स्वत: सदैव आनंदात राहाते. माणसालाही या पद्धतीने जगून आनंदात राहाता येईल.

११ * फलत्याग

झाडे कितीक असती या भूमिवरती ।
कष्टा अपार करुनी मी वाढवी ती ।।१।।
पुष्पे फळे धरत मग घेते कुणी ते ।
कोणी जरी न नेता मी त्यागते ते ! ।।२।।

कर्तृत्व पूर्ण घडता अपुले न उरते ।
दिधल्या कुणा फळ खरा आनंद देते ! ।।३।।

* १२ *

माणूस अखंड कर्मे करीत असला तरी त्याची बरीचशी कर्मे स्वत:ला व स्वत:च्या जवळच्या माणसांना जगवण्यासाठी, सुखाच्या वस्तू–साधने गोळा करण्यासाठी असतात. काही भविष्याच्या चिंता दूर करण्यासाठी असतात, असे लक्षात येईल. वास्तविक मुळात आपण जगतो, घडतो त्या साऱ्यांत इतरांचा किती तरी मोठा वाटा असतो. अशा इतरांना जगवण्यासाठी, आनंद देण्यासाठी माणसाकडून किती कर्मे होतात याचा विचार करणे आवश्यक आहे. बऱ्याच लोकांच्या बाबतीत अशा दुसऱ्यांसाठी केलेल्या कर्मांचे प्रमाण किती तरी कमी, नगण्य आढळेल. वास्तविक आवश्यक त्या प्रमाणात दुसऱ्यांसाठी कर्मे करण्याने आपले कर्तव्यही पुरे होते व सृष्टीसारखा सर्वांच्या विकासाचा समतोलही साधला जातो.

१२ ❊ दुसऱ्यांसाठी कर्मे किती ?

भूमी जलात पुरवी सर्वांस माया ।
आभाळ होत धरिते सर्वांस छाया ।।१।।
मी तेजवायु पुरवी सर्वां जगाया ।
कर्मे अखंड करिते आनंद द्याया ! ।।२।।

पाही किती जगविशी दुसऱ्यास प्रेमे ।
दुसऱ्या जिवा जगविण्या किति होत कर्मे ? ।।३।।

* १३ *

प्रत्येक माणूस आनंदाच्या शोधात आहे. त्यासाठी तो बाहेर धडपडतो आहे. पण खरा आनंद विशेष कुणाकडे दिसत नाही. सृष्टीत मात्र सर्वत्र आनंद पसरलेला दिसतो. इतकेच काय मनुष्य निसर्गाच्या सहज संपर्कात आला–साधी झुळूक जरी आली – तरी माणसाला आनंदित करण्याचे सामर्थ्य तिच्यात असते. या पार्श्वभूमीवर माणसाला स्वत:लाही आनंद नाही व दुसऱ्याला तो देण्याचे सामर्थ्यही नाही. सृष्टीत कुठेही खणले तर पाणी लागावे तसा स्वत:त खोल गेल्यास आत असलेला आनंदरूप भगवंताचा स्रोत–चैतन्य माणसाला दिसू शकते. पण माणूस त्याच्या बाहेरच्या शोधापुढे हे ना लक्षात घेत, ना शोधीत. तो ज्यावेळी अंतर्यामीच्या भगवंताकडे वळेल तेव्हा हा आनंद व तो देण्याचे सामर्थ्य त्याला गवसेल.

१३ * आनंद जवळ आहे

भूमी सपाट असु दे की डोंगराळ ।
वा कोरडा दिसतसो विस्तीर्ण माळ ।।१।।
कोठेहि खोल खणता पाणी जिवंत ।
सर्वत्र साध्य वश तो भगवंत होत ! ।।२।।

का मानवा विसरशी, ना हाक देशी ।
सन्निध देव असुनी दु:खात असशी ? ।।३।।

* १४ *

सत्कार्य करण्यासाठी, सद्‌गुण मिळवण्यासाठी, टिकवण्यासाठी विशेष कष्ट पडतात. सृष्टीत अशा तऱ्हेचे कार्य प्रतिदिनी, सातत्याने चालू आहे. तरीही सृष्टीतले साधे फूलही स्वत:च्या सुगंधासारख्या कुठल्या सद्‌गुणाची, सत्कार्याची प्रौढीही मिरवीत नाही आणि प्रचारही करीत नाही. कदाचित वाऱ्याला ते काम करावे वाटले तर तो ते करतो. मनुष्य मात्र जरा काही कार्य केले, नुसता करणार असला तरी त्याच्या प्रसिद्धीच्या विवंचनेत असतो. यामुळे अनेकदा प्रसिद्धीची हाव लागते, उपाधी मागे लागतात, सत्कर्मांचे अहंकार होतात. त्यांत त्याचे स्वत:चेच नुकसान होते. म्हणून सत्कार्य करण्यासाठी कष्ट करावे, हे उत्तम. फुलासारखे पूर्ण व्हावे, सुगंध द्यावा पण वाऱ्यामागे लागू नये हे हिताचे ठरेल.

१४ ❊ ना प्रौढी ना प्रचार

रंगांस घेउन किती पुष्पे उमलती ।
दैवी सुगंध सकळा ती देत जाती ।।१।।
ना सांगती कधि कुणा कोठे न फिरती ।
ज्या रंगगंध कळती ते धाव घेती ।।२।।

सत्कार्य सद्‌गुण सदा मिळवीत जावे ।
प्रौढी प्रचार कसले, तू का करावे ? ।।३।।

* १५ *

अगदी नकळत्या, लहान वयातदेखील माणसाला प्रशंसेची ओढ आढळते. लहानपणी मुलाला चांगल्या कामाला प्रवृत्त करण्यापुरते ते ठीकही आहे. वाढत्या वयाबरोबर समज येऊन ही प्रशंसेची ओढ कमी होणे गरजेचे असते. पण प्रत्यक्षात मात्र ही प्रशंसेची आवड वाढीलाच लागलेली दिसते. अनेक प्रौढ माणसांनाही प्रशंसा आणि स्तुतीची आतून ओढ वाटते हे अपरिपक्वतेचे लक्षण होय. या ओढीमुळे अहंकार व अस्वास्थ्याला आमंत्रण होते. निसर्गात अनेक ठिकाणी चालू असलेली उत्तमात उत्तम कार्येसुद्धा कुठल्याही प्रशंसेच्या किंवा स्तुतीच्या अपेक्षेविना सुरू असतात आणि त्यामुळेच तेथे आनंदही असतो. यातून माणसाला चांगले काम करताना ठेवण्याच्या वृत्तीविषयी योग्य ते शिकता येईल.

१५ * परिपक्वता

या टेकडीवरि जरा ये तू चढूनी ।
पाही इथे फुलत जे, पाही न कोणी ।।१।।
वाराहि वाहत उन्हे पडतात येथे ।
पाही न कौतुक करी कोणी न जेथे ।।२।।

मनुजा तुला किति हवी स्तुति वा प्रशंसा ।
परिपक्व तू असुन रे भगवंत-अंशा ।।३।।

* १६ *

माणसाला हवे तर सगळेच असते. नको असतो तो त्यासाठी सोसावा लागणारा त्रास. त्यांतल्या त्यात स्वत:ला सुखाचे होण्यासाठी सोसावे लागणारे कष्ट, त्रास एक वेळ तो सोसताना दिसेल. पण इतर कुणासाठी त्रास सोसावा लागला की माणूस तक्रार करतो. वास्तविक जसे समूहामुळे लाभ वाट्याला येतात तसे समूहाचे त्रासही काही प्रमाणात वाट्याला येतात. दुसऱ्यांसाठी स्वतंत्रपणे काही त्रास सोसणे हेही अनेकदा कर्तव्य असते. कारण इतरांनीही आपल्यासाठी ते कर्तव्य केलेले असते. अशाने सर्वांचेच जीवनचक्र सुरळीत चालते. सृष्टीतले घटकही सृष्टीचे सारे चक्र चालण्यासाठी अनेकदा त्रास सोसताना दिसतात. त्या सोशीकतेतून माणसाला शिकता येईल.

१६ * सृष्टिचक्राचे मर्म

सोशीत पर्वत उभे या ऊष्ण ज्वाळा ।
झाडे उभी कितिक या सोशीत धारा ।।१।।
सोशीत सृष्टि अवघी अति थंड वारे ।
हे सृष्टिचक्र फिरण्या सोशीत सारे ।।२।।

अस्वस्थ किंचित तुला कधि त्रास होता ।
करण्यात सहन सगळे ये मर्म हाता ! ।।३।।

* १७ *

सृष्टीतले लक्षणीय वैशिष्ट्य म्हणजे पूर्णतेचा–उत्कृष्टतेचा तिला असलेला ध्यास हे दिसून येईल. एखाद्या बीजापासून नुसताच वृक्ष निर्माण होईल, एखाद्यापासून पानेफुले येतील, एखाद्यापासून फळे येतील. पण ते जसे येणार असेल तसे ते पूर्णपणे विकसित करण्याचा ध्यास सृष्टीत आढळून येतो. माणसामाणसाच्या कुवतीत, प्रकारात विविधता असली तरी त्या त्या कुवतीनुसार, प्रकारानुसार उत्कृष्ट–पूर्ण होणे, हे मात्र सर्वांचेच सारखे ध्येय असू शकते. माणूस मात्र ते ध्येय गाठण्याचे तर सोडाच पण कुवतीबद्दल तक्रारी करीत,'त्याला काय होते' म्हणून निकृष्ट कर्महीं स्वीकारतो, हे मानवी क्षमतेला खरे तर कमीपणाचे आहे. सृष्टीकडे पाहून आपणही पूर्णतेचा–उत्कृष्टतेचा ध्यास घेतला तरी पुरे.

सृष्टिसंदेश /४०

१७ ❊ उत्कृष्टतेचा ध्यास

झाडे असोत झुडुपे वेली असोत ।
पूर्णात पूर्ण घडण्या करतात कष्ट ।।१।।
उंचात उंच बनण्या वरि धाव घेती ।
जे पान, फूल, फळ, ते उत्कृष्ट देती ।।२।।

रे चालते तुज कसे निकृष्ट कर्म ? ।
उत्कृष्टता असुनही सृष्टीत धर्म ! ।।३।।

* १८ *

माणूस दगडाला निर्जीव, अचेत, गुणहीन पदार्थ समजतो – हेच मुळात माणसाची जाण कमी पडण्याचे लक्षण होय. तरीही असा हा कुठेही खाणीत पडून असलेला दगडसुद्धा मूर्तिकाराने दिलेले घाव सोसून, त्याला सहकार्य करून एका चैतन्यमय देवतेत रूपांतरित होऊ शकतो. माणूस तर स्वत: चैतन्यमयच आहे. त्याच्याजवळ क्षमताही खूप आहेत. तो भगवंत-अंश आहे. त्यातून त्याने अंतरंगाने देव बनावे म्हणून परमेश्वर स्वत: मूर्तिकार होऊन वेगवेगळ्या आघातांतून त्याला घडवण्याचा प्रयत्न करीत असतो. हे अंतरंगबदलाचे घाव समजून घेऊन, सोसून व स्वत:ला बदलून परमेश्वराला सहकार्य करण्यात, माणसाचा अंतरंगाने देव घडून, माणसाचे स्वत:चेच कल्याण होत असते, हे त्याने लक्षात घ्यावे.

१८ * देव होई

दगडात येथ कुठले चैतन्य नाही ।
खाणीत भूमिवरती पडुनीच राही ।।१।।
सोशी कधी कुणि तया जे घाव देई ।
त्यातून चेतन पहा तो देव होई ।।२।।

तू श्रेष्ठ, त्यात तुजला घडवीत देव ।
का देव तू न होशी ? बदली स्वभाव ! ।।३।।

* १९ *

जन्मल्यापासून माणूस सृष्टीकडून, इतर माणसांकडून, संस्थांकडून, शास्त्यांकडून, संस्कृतींकडून अविरतपणे असंख्य गोष्टी घेतो आहे. त्यामुळे त्याचे शिक्षण, पोषण, संवर्धन, प्रगती अशा अनेक गोष्टी त्याच्या आयुष्यात घडून येतात. या साऱ्याची जाण ठेवून प्रत्यक्ष कृतींद्वारे हे ऋण फेडण्याचे त्याचे कर्तव्य आहे. ते कसे फेडावे, कुणाला काय शक्य आहे, हे कदाचित वेगवेगळे असेल, पण सृष्टीतील घटकांप्रमाणेच कुठल्या ना कुठल्या रूपात या कृतज्ञतेच्या कृती आपल्याकडून किती घडतात, हे प्रत्येकाने काळजीपूर्वक पाहिले तर, स्वत:चे जीवनही योग्य घडेल, साऱ्या समाजाचेही योग्य घडेल तसेच सृष्टीची एकूण समृद्धीही टिकून राहील.

१९ * शोधूनि पाहे

दे सागरास फिरुनी, आभाळ, पाणी ।
जमिनीस वृक्ष शमवी छाया धरोनी ।।१।।
पुष्पे सुगंध फिरूनी सृष्टीस देती ।
घेती जरी सकळ हे परतोनि देती ।।२।।

रे मानवा, प्रतिदिनी घेतोसि आहे ।
देशी फिरून किति ते शोधूनि पाहे ! ।।३।।

* २० *

अलीकडे विविध कारणांनी माणसांना अनेकदा नैराश्य येताना दिसते. त्यांतली अनेक माणसे नैराश्यापोटी आत्मविघातक व समाजविघातक कृत्येही करताना दिसतात. त्यात साधे मनासारखे न होण्यापासून ते अपयश, अपेक्षाभंग, मृत्यू येथपर्यंत अनेक कारणांमुळे हे नैराश्य येताना दिसते. निसर्गात मात्र वादळे, वणवे, खवळलेले समुद्र, मृत्यूचे तांडव अशा अनेक प्रसंगांना सामोरी जाणारी सृष्टी रोज नवी सकाळ घेऊन नव्या जीवनाच्या स्वागताला किती उमेदीने व सहजतेने जात असते, हे अनुभवण्याची गरज आहे. मग माणसाला आपले दु:ख अंतिम नव्हे, ते आपल्याच चुकीच्या कर्मांचे फळ असते, काही सामूहिक प्रारब्धे असतात – अशा अनेक विवेकी दृष्टींनी घटनांकडे पाहाता येईल, नैराश्य टळेल, उमेदही वाढेल.

२० * नवजीवनाची उमेद

येवोत वादळ कधी खवळो समुद्र ।
वणव्यात तांडव करो कधि मृत्यु रुद्र ।।१।।
नेमे सकाळ फिरुनी करि स्वागतास ।
येथे उमेद सकळा नवजीवनास ।।२।।

रे तू किती विवेकी ते तूच पाही ।
नैराश्य, मरगळ तुझ्या का जीवनी ही ? ।।३।।

* २१ *

तशी सर्व अस्तित्व ही एकच व जोडलेली गोष्ट आहे. आपणच जडचेतन, पशुपक्षी, माणसे असे भेद स्थूलदृष्टीने करतो. सृष्टीत असे भेद नाहीत. सर्व पदार्थांची घटना मूलत: सारखी व जोडलेली आहे हे आता विज्ञानाच्या समोरही येऊ लागले आहे. चेतनेने सर्व जोडलेले आहे. आपण दुसऱ्याशी जोडलेले आहोत हे लक्षात आले तर मग आपोआपच एकमेकांच्या अडीअडचणींचा, सुखदु:खांचा विचार घडतो, सहानुभूती वाटते, कृती घडते. त्यामुळे सर्वांच्याच स्वास्थ्याची व्यवस्था लागते. हे तत्त्व लक्षात आले तर चेतनच काय पण अचेतन सृष्टीचे हितही माणसाकडून घडेल. श्रेष्ठ घटक म्हणून तेवढे अपेक्षितही आहे. माणसाने सुरुवातीस निदान आपण इतर माणसांशी जोडलेले आहोत, एवढे लक्षात ठेवले तरी पुरे.

२१ * सर्व जोडलेले

दिसते कुणी जड तसे काही सचेत ।
कोणी म्हणोत असती माझ्यात भेद ।।१।।
दु:खासुखात जड चेतन जोडले रे ।
अस्तित्व एक सगळे हे जाण तू रे ।।२।।

तू माणसास तरि रे जोडून राही ।
ही सृष्टि एक सगळी ध्यानात घेई ! ।।३।।

* २२ *

प्रत्येक मनुष्याला जगात काही विशिष्ट स्थान आहे, कर्तव्य आहे, ध्येय आहे, ते गाठण्यासाठी काही गतीही आहे. सृष्टीतला माणूस हा सर्वांत श्रेष्ठ घटक असल्याने त्याने सारे समजून घेऊन, त्याप्रमाणे वागून आनंदाचे, ईश्वरत्वाचे उत्तम ध्येय गाठावे हा आदर्श प्रवास आहे. या प्रवासात त्याला प्रसंगानुरूप कधी कुणाच्या जवळ राहावे लागते तर कधी दूर. दोन्हींतही त्याचे हितच असते. पण स्वत: होऊन रेंगाळणे, लोभाने जवळ वा दूर जाणे हे मात्र त्याच्या प्रवासात अडचणीचे ठरते. सृष्टीतले ग्रह–तारे–पाणी आपापले कर्तव्य करून आपल्या ध्येयाकडे जसे गतिशील होतात, तसे त्यानेही स्वत:चे कर्तव्य करून गतिशील राहायचे ठरवले, तर त्यात त्याचे स्वत:चे व सृष्टिव्यापाराचेही सार्थक होईल.

२२ * अंतर, कर्तव्य व गती

तो सूर्य थोर जगवी जगि सर्व जीवा ।
पाणी जमीन करिती उपकार सर्वा ।।१।।
तारे कितीक ग्रह हे भ्रमणी रहात ।
राखून तोल जपती नित अंतरास ।।२।।

दूरस्थ निकट तुज रे लागे रहावे ।
कर्तव्य नित्य करुनी गतिशील व्हावे ! ।।३।।

* २३ *

माणसाने स्वत:च्या बुद्धीने कामकाजाच्या सोयीसाठी वेगवेगळी यंत्रे बनवली आहेत. ती त्याने ठरवल्यानुसार तशीच्या तशी वर्षानुवर्षे चालू राहतात. याचे एका बाजूने कौतुक असले तरी माणसात व यंत्रात फरक आहे. माणसाजवळ प्रतिभा आहे, समयसूचकता आहे, सहानुभूती आहे, चांगल्या अर्थाने अतर्क्यपणे वागण्याची क्षमता आहे, नावीन्याची ओढ आहे. पण यंत्रयुगाच्या ताब्यात गेलेला माणूस या साऱ्याला व त्यामुळे मिळणाऱ्या आनंदाला पारखा झाला आहे. तोही यंत्रवत एक ठरीव, कोरडे, भावहीन जीवन जगू लागला आहे. माणसाला पुन्हा आनंदमय जीवनाकडे जायचे असेल तर, त्याला निसर्गाकडून विविधता, नवता, संजीवकता यांचा उपलब्ध असलेला वारसा जागा करून घ्यावा लागेल.

सृष्टिसंदेश /५२

२३ * वैविध्य आणि नवता

माझ्यात फूल अवघे बनते नवीन ।
पानात रेष रचिते प्रतिभा जपून ।।१।।
झाडासमान न करी मी झाड दुसरे ।
वैविध्य आणि नवता मम जीवनी रे ।।२।।

ते ते ठरीव जगशी, तू बद्ध होशी ।
आनंद ना उरतसे, का यंत्र होशी ? ।।३।।

* २४ *

आज घरातल्या दोन माणसांत संवाद तर कमी झाला आहे. किंबहुना बोलणे व संबंधसुद्धा गरजेपुरते ठेवण्याकडे कल झाला आहे. त्यामुळे प्रत्येकाची सुखदु:खेही त्याच्या स्वत:पुरती राहतात. त्यामुळे दु:खात मदत नाही व सुखात साथीदार नाही. वास्तविक मनुष्याला समृद्ध भावजीवन व संवादाची उत्कृष्ट क्षमता आहे. सृष्टीत मोराचे नर्तन, पशुपक्ष्यांचे आवाज, गायीच्या नेत्रांत करुणा आहे. पर्वत, कडे, झाडे यांचे ध्यानस्थ बसणे हेही स्वत:शी संवाद साधणेच आहे. वेलीसारखी छोटीशी निर्मितीही फुलांच्या ज्योती उजळून सृष्टिनिर्मात्याची आरती करून त्याच्याशी सुसंवाद साधते आहे. अशा वेळी माणसाने जागे होऊन स्वत:शी, इतरांशी आणि सर्व सृष्टीशी संवाद साधणे त्याला स्वत:लाच आनंद देणारे ठरेल.

२४ ❊ संवाद व आनंद

मोरांत नर्तन असे, पशु मंत्र गाती ।
ध्यानस्थ पर्वत, कडे, झाडेहि होती ।।१।।
पुष्पांत आरति करी बघ वेलमाय ।
करूणाष्टके म्हणतसे नेत्रांत गाय ।।२।।

संवाद सर्व करिती तू दूर का रे ? ।
आनंद सृष्टिमधला जाणून घे रे ।।३।।

* २५ *

एखादा नवा संबंध माणसाच्या आयुष्यात आला की, तो सुरुवातीला त्या संबंधाची काळजी करताना दिसतो. तो टिकावा, वाढावा म्हणून माणूस स्वत:च्या स्वार्थाला आळा घालतो, दुसऱ्याचे मनोगत–विचार–काम जाणून घेतो, त्यानुसार वागण्याची काळजी घेतो. पण हा संबंध जुना झाला की, तो त्याची जपणूक करणे विसरून जातो. हे फक्त माणसांपुरतेच असते असे नाही तर घरदार, झाडे, पशुपक्षी – अशा अनेक संबंधांच्या बाबतीतही हे घडते. ते संबंध, त्यांची मते, त्यांचे फायदे, त्या व्यक्ती माणूस गृहीत धरतो. मग मात्र अपेक्षाभंग व दु:ख वाट्याला येते. खरे तर प्रत्येक संबंध हा एखाद्या रोपट्याची काळजी घ्यावी तसा रोज नवीन समजून, काळजी घेण्यासारखा मानला तर आनंदमय होतो.

२५ * रोजची जपणूक

बागेत झाड उगवो वा माळरानी ।
पक्षी असोत इवले वा सिंह कोणी ।।१।।
जगण्यास सर्व पुरवी जपणूक रोज ।
जैसा नवीन जुळला संबंध आज ! ।।२।।

तू काळजी करित का तव माणसांची ।
संबंध आज जुळला समजून त्यांची ? ।।३।।

* २६ *

स्वत:च्या ठिकाणी निर्भेळ चैतन्यरूपाने विद्यमान असलेल्या भगवंताची भेट, सान्निध्य हा माणसाचा खऱ्या आनंदाचा कधी न आटणारा झरा आहे. त्याशिवाय निसर्गाचा अभ्यासपूर्ण सहवास, जगण्यातली सहजता, निर्मळता, सर्जनशीलता, निष्कपट प्रेम, ईशकृपेचा अनुभव असेही किती तरी खऱ्या आनंदाचे न आटणारे झरे माणसाजवळ आहेत. पण या मार्गांची ओळख, अभ्यास, अनुभव नसल्याने माणूस आनंदासाठी खाणेपिणे, कपडेलत्ते, हिंडणे, प्रसिद्धी, करमणुकीची टीव्ही – संगणकखेळ अशी कृत्रिम साधने यांच्यामागे लागतो. एक तर त्या खोट्या आनंदात राहातो, नाहीतर कंटाळून असली साधने बदलीत राहतो. अशा वेळी निसर्गाकडे पाहून माणसाने खरे आनंद शोधावेत व मिळवावेत.

२६ ❊ कृत्रिम आनंद नको

येथे असो दगड वा पाचू कुठेही ।
सगळे खरे विमल हे, नकली न काही ।।१।।
आनंद, सर्जन इथे पाही कुठेही ।
निर्मूल्य प्रेम इथले प्रभुची कृपा ही ।।२।।

आनंद कृत्रिम किती का तू मिळविशी ? ।
आनंदरूप असता मी तूजपाशी ! ।।३।।

मोठ्या आशेने,विश्वासाने आकाराला आलेली ही –मनुष्यरूप– निर्मिती भगवंताच्या कृपेची सर्वांत मोठी धनी आहे. सृष्टीत तिचे स्थान आकाराने एखाद्या अंशाएवढेच असले तरी, क्षमतेने अवघ्या सृष्टीचेच नव्हे तर सृष्टिकर्त्याचेही गूढ उकलण्याचे, त्याचा अनुभव घेण्याचे आणि सर्वांत प्रगल्भतेने जगण्याचे सामर्थ्य या माणसामध्ये आहे. पण भगवंताची ही सारी देणगी विसरून, न वापरून, वेळी चुकीच्या ठिकाणी वापरून जगताना त्याला पाहिले तर, कुणाही विचारी माणसाला खंत वाटेल, सृष्टीला, सृष्टिकर्त्याला तर वाटेलच. माणूस अंतिमत: त्याने दु:खी होईलच होईल. निदान सृष्टीतली प्रात्यक्षिके पाहून तरी माणसाने आपली जीवनपद्धती आदर्श बनवावी, यासाठी हे नम्र आवाहन व शब्दांकन आहे.

सृष्टिसंदेश /६०

२७ * नम्र आस

शिकण्यास सर्व दिधले सर्वेश्वराने ।
सृष्टीत मांडुन किती मोठ्या मनाने ।।१।।
संदेश - स्पंदन सदा सृष्टीत होई ।
जे अल्पबुद्धि शिकले ते दीन देई ।।२।।
कर्त्यास प्रार्थित तसे अन् माणसास ।
न्यूनाधिका क्षमावे ही नम्र आस ।।३।।

* सृष्टीची आरती *

सृष्टीमाय तुजला आम्ही ओवाळू आरती । तुजला ओवाळू आरती ।
संदेशांचे चिंतन घडण्या देई शुद्ध मती ।।धृ।।

सूक्ष्मरूप तो देव तुझ्यातुन प्रगटे या जगती । वाटे प्रगटे या जगती ।
पर्वत झाडे वेली पुष्पे मनोगते गाती ।।
रुजोत त्यातिल अधोरेखिते, जनीमनीचित्ती । अमुच्या जनीमनीचित्ती ।
संदेशांचे चिंतन घडण्या देई शुद्ध मती ।।१।।

निसर्ग तू तो, तूच प्रकृती एकरूप होशी । अवघे एकरूप होशी ।
तुजला कळते वळते ते ते कळु दे आम्हांसी ।।
संवादातुन बोध घेउनी होऊ दे प्रगती । आमुची होऊ दे प्रगती ।
संदेशांचे चिंतन घडण्या देई शुद्ध मती ।।२।।

***

डॉ. सुहास पेठे यांच्या दर्जेदार व संग्राह्य साहित्याची सूची

(आता डिजिटल स्वरूपात)

१. अध्याय नववा : समओवी	२. हरिपाठपराग
३. दर्शन	४. कर्तव्याची सश्रद्ध पाऊलवाट
५. साधनपदावली	६. जपसंकल्प
७. अभंगसाधना	८. जाग
९. जीवनजिज्ञासा	१०. विचारविश्वाची ओळख
११. चैतन्यचिंतन	१२. किमया
१३. प्रसादकण	१४. ठेवा
१५. संतबोध : भाग १	१६. संतबोध : भाग २

१७. संतबोध : भाग ३

१८. वृत्त्यंतरप्रकाश
१९. नाम
२०. श्री विष्णुसहस्रनाम
२१. चिंतनक्षण (एकत्रित आवृत्ती)
२२. उपासनेची नोंदवही
२३. उत्तरायण - भाग १
२४. शोध
२५. दिशा
२६. उत्तरायण - भाग २
२७. मुलांच्या गोष्टी पण सर्वांच्यासाठी
२८. बासरी
२९. उपासना
३०. अध्याय बारावा : समओवी
३१. कृपापदावली भाग : १
३२. कृपापदावली भाग : २
३३. साधनपदावली भाग १

३४. सारविस्तार भाग : १

३५. साधनप्रेरणा	३६. मेरी यात्रा (हिंदी)
३७. बोधपाठ	३८. एकाध्यायी विचारगीता
३९. सृष्टिसंदेश	४०. गुरुतत्त्वतरंगिणी
४१.समओवी पारायणप्रत	४२. नाम (इंग्रजी आवृत्ती)

४३ ते ५४. चिंतनक्षण : भाग १ ते १२ (स्वतंत्र छोटी पुस्तके)

५५. शिदोरी	५६. विचारविसावा
५७. सारविस्तार भाग २	५८. महाराजांची शाळा
५९. साधनपदावली भाग २	६०. आरतीपुष्पमाला
६१. विनवणीची वाणी	६२. श्रद्धेची पहाट

६३. उपासनामाला

६४. पावनपथ

६५. अनुभवपुष्पे - भाग १

६६. कृतज्ञतामार्ग

६७. ज्ञानेश्वरीच्या प्रकाशात

६८. श्री ज्ञानेश्वरी अध्याय नववा : समओवी : (मोठ्या आकारातील विशेष आवृत्ती)

६९. संतबोध : भाग ४

७०. श्री रमणमहर्षीकृत उपदेशसार

७१. उत्तरायण -भाग ३

७२. अनुभवपुष्पे - भाग २

७३. श्रद्धा

७४. अनुभवपुष्पे - भाग ३

७५. अर्घ्य

७६. जीवनचिंतन

७७. स्वास्थ्यसंवाद

७८. वचनांजली भाग १

७९. अक्षरायण

८०. वचनांजली भाग २

८१. भावगीता

***

जगात माणसाचे प्रश्न वाढत आहेत.त्यांतल्या अनेक प्रश्नांची उत्तरे सृष्टीच्या निरीक्षणातून मिळू शकतात.सर्व माणसांना लागू असलेले हे - सृष्टिसंदेश- अशा शाश्वत उत्तरांचे सोदाहरण प्रकटीकरण आहे.त्यात निसर्गाचे आर्त,प्रांजळ मनोगत आणि श्री दत्तगुरूंच्या श्रेष्ठ उदाहरणासारखी शिकणाऱ्याची नम्रता यांचा मनोज्ञ संगम आहे.

संतछाया